

ПРАВОВІ ТА ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ НАСИЛЬСТВУ

Саско Олена Іванівна

к.ю.н., доцент, доцент кафедри кримінального права і процесу
Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Сучасне суспільство, яке активно працює над побудовою рівних відносин і захисту прав людини та громадянина, і досі стикається з проблемою домашнього насильства, яка залишається сумною реальністю сьогодення. Домашнє насильство не лише порушує основні права людини, а й має глибоке соціокультурне коріння, яке вимагає ретельного розгляду та встановленню певних змін не лише чинного законодавства але і свідомості людей.

Однією з серйозних перешкод до побудови цивілізованого суспільства є проблема домашнього насильства. Насильство, безперечно, є глобальною проблемою, яка торкнулася багатьох сімей незалежно від соціального статусу, етнічної приналежності чи рівня освіти. За останні роки, незважаючи на постійні зусилля у боротьбі з цією проблемою, статистика залишається тривожною. Багато випадків насильства залишаються невиявленими через страх, сором та відчуття безпорадності жертв [1].

Досліджуючи дану проблему, науковці Харламова Д.В та Іноземцев М.Д. дійшли висновку, що коріння застосування домашнього насильства закладене ще з давніх часів, коли фізична сила була умовою виживання та на сімейно-побутовому ґрунті розглядали як форму належної поведінки та елемент «виховання». Однак з плином часу та зародженням фемінізму, ситуація ставала кращою [2, с.342]. зокрема. проведення реформ в Україні відповідно до Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» потребує насамперед змін у правосвідомості громадян. В Копенгагенських критеріях членства в Європейському союзі серед політичних критеріїв виділяють верховенство права, дотримання прав людини та захист прав меншин. Зазначені критерії передбачають формування нового стилю мислення, розвиток правосвідомості,

правового виховання, культури з реалізацією принципів аксіології права та формуванням загального блага в поєднанні з інтересами держави, особи, суспільства.

Розвиток гармонійних відносин в сім'ї, побуті передбачає проведення комплексу заходів

щодо попередження, протидії домашнього, зокрема, психологічного насильства. Адже основою правової держави має бути суспільство, вільне від поєвірян, соціальної незахищеності, авторитарності, тоталітарності, насильства.

Статистика щодо домашнього насильства в нашій країні залишається сумною. Від фізичного домашнього насильства в Україні страждає близько 2 мільйонів людей. Понад 80% це насильство чоловіків щодо жінок. Щороку від домашнього насильства гинуть 600 українських жінок [3]. Нерідко жертви насильства не повідомляють про факти домашнього насильства. Це обумовлено низкою чинників. Серед них центральне місце займає психологічна, моральна неспроможність особи, яка постраждала від домашнього насильства, засвідчити відкрито про наявність психологічного насильства в сім'ї, страх бути осудним серед оточуючих, страх бути незрозумілим, зневіра в допомогу.

Як не сумно це визнавати, але особливо важливим є гендерний аспект домашнього насильства. Жінки і діти є основними жертвами, і це виявляється в системній нерівності в родинних відносинах. Структурні стереотипи та соціокультурні переконання щодо ролей чоловіків і жінок часто сприяють його виникненню та утриманню.

Поняття домашнього насильства законодавчо закріплено у статті 126-1 Кримінального кодексу України. Ним є умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення

якості життя потерпілої особи [4]. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» визначає коло законодавства, що регулює ці відносини та визначає основні засади для протидії [5].

Одним з визначних нормативно-правових актів для боротьби з домашнім насильством є Стамбульська конвенція, яку Україна ратифікувала лише 20.06.2022 року. Головна новизна Конвенції полягає у врахуванні історичних нерівностей, впливу існуючих патріархальних структур на соціальний статус жінок та чоловіків та їхні соціальні можливості [6]. Це потужний міжнародно-правовий інструмент, спрямований на боротьбу із насильством.

Вважаємо, що центральною думкою даного міжнародного договору є захист від насильства та дискримінації. Рівноправність між жінками та чоловіками як за законом, так і на практиці повинно займати центральне місце в припиненні насильства стосовно жінок. Зокрема, конвенція враховує особливий захист дітей, які стають свідками або жертвами насильства в сім'ї, та підтримує міжнародне співробітництво в боротьбі з насильством, включаючи обмін інформацією та досвідом.

П. 11 ст. 1 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» програма для постраждалої особи – це комплекс заходів, спрямованих на позбавлення емоційної залежності, невпевненості у собі та формування у постраждалої особи здатності відстоювати власну гідність, захищати свої права у приватних стосунках, у тому числі за допомогою уповноважених органів державної влади, органів місцевого самоврядування [5].

Проте, для ефективної протидії домашньому насильству недостатньо лише нормативної бази.

- потрібна потужна та стрімка реалізація через відповідні механізми виявлення, реагування та покарання винних осіб.

- необхідно розвивати систему підтримки для жертв, забезпечення доступу до кризових центрів, консультацій, медичної та психологічної допомоги, а також

забезпечити конфіденційність та безпеку, включаючи можливість тимчасового поселення.

- запроваджувати гендерну освіту в шкільних та університетських програмах для формування свідомого підходу до рівних прав і можливостей. Проводити інформаційні кампанії щодо гендерних ролей та гендерних стереотипів.

- співпрацювати з правоохоронними органами та громадськими організаціями для впровадження програм протидії насильству.

- забезпечувати постійну та якісну освіту і підготовку для спецслужб, які можуть стикатися з випадками домашнього насильства.

- вести моніторинг та аналіз даних про випадки домашнього насильства для постійного вдосконалення політик і програм протидії насильству.

Висновки. Важливо визнати, що домашнє насильство - це не просто проблема конкретної сім'ї, але й виклик для всього суспільства. Посилення законодавства, освіти та медичної допомоги, підтримка жертв та розвиток громадського свідомості - це лише деякі з ключових шляхів до вирішення цієї серйозної проблеми. Враховуючи велику значущість окресленої проблеми для інтересів суспільства, держави, особи, вбачається доцільним запровадження циклу занять з правового виховання населення, зокрема, з напрямку правової просвіти. Проблема домашнього насильства потребує невідкладної уваги та системних змін. Суспільство, влада, правозахисні організації та кожен із нас має прийняти активну роль у формуванні безпечного, рівного та гармонійного оточення, де домашнє насильство не матиме місця.

Список використаної літератури:

1. OLA B.E., Smith P. What Factors Explain Recent Increases in Husband-to-Wife Violence in Nigerian Households? A Decomposition Analysis of Three Waves of Cross-Sectional. J Fam Viol 2023. <https://doi.org/10.1007/s10896-023-00607-6>.
2. Харламова Д., Іноземцев М. Боротьба проти домашнього насильства в Україні та світова практика. Молодий вчений. 2021. №. 5(93). С. 341–347.

3. Від домашнього насильства в Україні щороку гинуть 600 жінок. УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3621741-vid-domasnogo-nasilstva-v-ukraini-soroku-ginut-600-zinok-lubinesc.html> (дата звернення: 19.11.2023).
4. Кримінальний Кодекс України. Закон від 05.04.2001 № 2341- III (у чинній редакції від 05.10.2023). Відомості Верховної Ради України. 2001. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#top>
5. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07.12.2017 № 2229-VIII Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>
6. Закон України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами» від 20.06.2022 № 2319-IX Відомості Верховної Ради. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2319-20#Text>